

GEORGE M. WELLING

Wanneer een recensent zijn meest positieve alinea over mijn boek begint met de vraag of het boek de papierversnipperaar in moet, krijg je als auteur toch het idee dat er iets verkeerd gegaan is. Nu is dat natuurlijk ook het geval. Terecht wijst Van der Woude op een aantal storende fouten, die ontstaan zijn in de laatste fase van het productieproces van dit boek. Maar dat was geen nieuws: reeds voor de officiële publicatie van het boek was het overgrote deel van deze fouten al vermeld in de lijst van errata (<http://odur.let.rug.nl/~welling/paalgeld/errata.htm>), die op het internet te vinden is. Dat er fouten in het boek zitten is ernstig, maar het overgrote deel van de fouten is eigenlijk terug te voeren op problemen met de digitale punt ontstaan door het door elkaar gebruiken van Nederlandse en Amerikaanse versies van dezelfde tekstverwerker. Indien er nog meer fouten in het boek blijken te zitten, zal ik die ook op het internet bekend maken.

Daar ligt eigenlijk ook mijn belangrijkste bezwaar tegen de recensie. Van der Woude negeert het feit dat het boek slechts een deel van het totale project is: uit de inleiding en de lijst van elektronische appendices op pagina ix van het boek had duidelijk moeten worden, dat het digitale gedeelte een integraal onderdeel van dit project is. Zijn bezwaar, dat er te weinig gedaan zou zijn met de gegevens betreffende de Europese handel van Amsterdam, zoals die in de paalgeldregisters te vinden is, vindt ook daar zijn weerlegging. Van *alle* in Amsterdam aangevoerde producten — en dus niet alleen van hout of een andere krent in de pap — heb ik namelijk de totale invoer per jaar, alsmede de herkomst naar regio op het internet gepubliceerd. De bewering dat de gehele goederenstroom niet in het onderzoek betrokken is, raakt dan ook kant nog wal. Sterker nog: ruim voor de publicatie op het internet heeft zijn co-auteur Jan de Vries ten behoeve van het boek *Nederland 1500-1815* voorinzage in al die gegevens gekregen. Iedere onderzoeker kan op het internet mijn basismateriaal vinden en zo al mijn berekeningen controleren, zonder dat daar oeverloos handmatig gepuzzel voor nodig is. De gegevens zijn opgeslagen in een vorm die de bron zo getrouw mogelijk volgt, zodat er bij hergebruik geen beïnvloeding door mijn interpretaties hoeft plaats te vinden.

Van der Woude heeft ook problemen met mijn bibliografie en annotatiesysteem. Ik kan me voorstellen, dat iemand die over deze zaken zelf zo onder vuur gelegen heeft eens terug wil slaan. Maar enige slordigheden daargelaten, zie ik zelf geen probleem. Het boek is in het Amerikaans geschreven om te ontsnappen aan de beperkingen van het Nederlandse taalgebied. Dat impliceert ook, dat je je dan houdt aan een in dat taalgebied gebruikelijk systeem voor annotatie en bibliografie. De bibliografie is gegenereerd met het programma ProCite, waarschijnlijk het beste bibliografische programma dat er is voor het Windows platform, volgens een volstrekt logisch systeem zoals dat in vele Amerikaanse publicaties gebruikt wordt. Hetzelfde geldt voor het annotatiesysteem. De hele tekst is door een aantal *native speakers* doorgelopen en zonedig gecorrigeerd, maar op deze onderdelen hadden ze absoluut geen commentaar. De veronderstelling dat het gebruik van een vreemde taal mij parten gespeeld moet hebben, toont aan dat de recensent er blijkbaar niet van op de hoogte is dat ik vrijwel al mijn publicaties in die vreemde taal gedaan heb.

De titel van het boek dekt volgens Van der Woude de lading niet. Ik had natuurlijk een ellenslange titel kunnen bedenken, om te laten zien dat ik de Amerikaanse handel in het perspectief van de overige handel van Amsterdam beschrijf, maar ik heb gekozen om het meest spectaculaire deel van de studie — volstrekt nieuwe informatie over de handel van Amsterdam met

Noord-Amerika — extra te belichten. Daarnaast lijkt mij de ondertitel *A study in computational history* volstrekt op zijn plaats, maar dat is nu juist het onderdeel dat Van der Woude blijkbaar niet kan boeien. Daarom maakt hij een ingewikkelde berekening over de hoeveelheid benodigde arbeid op basis van een in het boek afgedrukte foto van een pagina van de paalgeldregisters, terwijl ik op de pagina's 106-108 precies heb uitgelegd hoeveel tijd daarvoor nodig is. Omdat de methodologische hoofdstukken hem waarschijnlijk niet zo aanspreken is het belang van de totaalcijfers op de pagina's 130-131 hem waarschijnlijk ook ontgaan.

Een studie op het grensgebied van twee disciplines ligt blijkbaar altijd moeilijk: Thomas Lindblad heeft dat charmant opgelost door dit boek twee keer te bespreken: één keer over het informatiekundige deel en één keer over het geschiedkundige deel. Hoewel ook Lindblad pittige kritiek had, voel je je als auteur dan toch meer recht gedaan. Doordat Van der Woude voorbij gaat aan de methodologische onderdelen van mijn boek (die daar toch uitdrukkelijk als hoofdthema genoemd worden), doordat hij de elektronische appendices (die gedrukt ongeveer 3000 pagina's in beslag zouden nemen) inclusief de al bekende lijst van errata over het hoofd ziet en door het overdreven belang gehecht aan annotatie en bibliografie wordt het voor mij moeilijk de overige kritiek erg zwaar op te nemen.

De havenboeken van de heffing van het paalgeld te Amsterdam zijn een zeer belangrijke bron voor de handelsgeschiedenis van Amsterdam aan het einde van de achttiende en het begin van de negentiende eeuw, die een bredere bestudering verdienen. Daarom heb ik de gegevens direct na de publicatie van het boek beschikbaar gesteld in de meest gangbare digitale formaten. Andere onderzoekers hoeven niet weerhouden te worden door de hoeveelheid werk die de invoer van deze gegevens vereist. En waarschijnlijk zal ik in de nabije toekomst de volledige serie registers digitaal beschikbaar stellen, zelfs zonder dat NWO of het Posthumus instituut daaraan te pas zullen komen.

ALGEMEEN

Z. von Martels, P. Steenbakkers, A. Vanderjagt, ed., *Limae labor et mora. Opstellen voor Fokke Akkerman ter gelegenheid van zijn zeventigste verjaardag* (Leende: Damon, 2000, vii + 244 blz., f39, 50, ISBN 90 5573 109 9).

Als iemand het Horatiaanse motto van deze bundel — 'Het tijdrovende werk van het bijvlijen' — in praktijk heeft gebracht, is het wel de 'septuagenarius' die met dit boek wordt gehuldigd. Exact de helft van de nu achter hem liggende levensjaren was hij universitair hoofddocent Neolatijn in Groningen. Als docent, maar ook als vruchtbaar publicist, heeft hij zijn vakgebied, dat vele eeuwen ompant, verkend, grondig bestudeerd en voor velen opengelegd in een groot aantal met uiterste zorg geschreven publicaties. De bibliografie daarvan in deze bundel laat overtuigend zien hoe breed Akkermans wetenschappelijke belangstelling is. Hij is dan ook erg ingenomen met de zeer gevarieerde inhoud van dit vriendenboek.

De reeks bijdragen wordt geopend met drie artikelen over Petrarca. Victor Schmidt bespreekt twee 'realistische' portretten van de kerkvader Ambrosius die in een brief van de humanist ter sprake komen. Vervolgens wordt door Sjef Kemper beschreven hoe Plinius Minor en zijn brieven door de humanisten werden herontdekt. Waarschijnlijk kende Petrarca die brieven, maar heeft hij dat nergens uitdrukkelijk laten weten. Agostino Sottili toont het directe verband aan tussen Petrarca's kroning tot 'poeta laureatus' en zijn promotie tot *magister artium*.

Dan volgen er drie artikelen over het humanisme in de vijftiende eeuw. Arjo Vanderjagt beschrijft de politieke ideeën van Stefano Porcari en Guillaume Hugonet, die in Rome en in Gent, juist om die opvattingen, ter dood werden gebracht. Peter Mack analyseert een kerstpreek van Rudolphus Agricola, helaas zonder dat we de hele tekst krijgen. De bijdrage van Adrie van der Laan gaat over Agricola's vriend en streekgenoot Adolphus Occo, die een knap graecus moet zijn geweest.

In een kort maar krachtig artikel laat Ari Wesseling zien dat de grote Erasmus plagiaat streng afwees, maar zich zelf wel eens schuldig maakte aan plagiaat en zelfs aan vervalsing. De ideeën over 'furor poeticus' en 'ars poëtica' van Erasmus' tijdgenoot Marco Girolamo Vida komen aan de orde in een nogal breed uitwaaiend betoog van Jan Pieter Guépin. Rederijkers als de Antwerpenaar Cornelis van Ghistele ontleenden in zeer ruime mate thema's, personen, gebeurtenissen en stijlvormen aan de klassieke literatuur, aldus Elsa Strietman.

Chris Heesakkers geeft ons tekst en vertaling, met inleiding en annotatie, van Janus Dousa's *Sacri calvitii encomium*, waarvan alle woorden met een c beginnen en waarin vooral de 'klerikale kruin' (titel) van de Brugse franciscaan en volksprediker broeder Cornelis Brouwer het moet ontgelden. Jan-Baptist Gramaye schreef de Neolatijnse komedie *Andromède Belgica dicta*, in 1599 in Leuven opgevoerd voor de aartshertogen. Gilbert Tournoy behandelt geschiedenis en achtergrond van het stuk en de correcties die Gramaye eigenhandig aanbracht in een tweetal gedrukte exemplaren.

Arthur Eyffinger zingt de lof van het lang veronachtzaamde *Parallelon rerumpublicarum*, waaraan Hugo Grotius in 1602-1603 werkte. Eveneens komt aan de orde de briefwisseling van de Groningse hoogleraar Ubbo Emmius met de Harderwijkse politicus Johannes Witten. Emmius' brieven zijn bewaard, die van Witten kenden we niet. Nu is in München een van die brieven gevonden, en die vormt met vertaling en annotatie de bijdrage van Bianca van der Aa. De Groningse universiteit staat ook centraal in het sympathieke artikel van Jaap Ensink over de 'programmata funebria', de rouwberichten van hoogleraren en anderen, soms aandoenlijke